

fals¹, pe cînd celelalte au — pe lingă vădite inexactități de fond² — uneori și neașteptate precizări de amănunt³. Tocmai asemenea precizări însă par a dovedi, cum s-a văzut, că nu ne aflăm în fața unor știri de proveniență orală și că deci trebuie căutat un izvor scris — accesibil lui Ștefan, și care să conțină știri de istorie sîrbească, cu amănunte de istoria bisericii —, pe care să-l fi putut folosi la redactarea acestei părți a *Vieții*.

S-a trecut în genere cu vederea faptul că, în legătură cu o știre privitoare la istoria sîrbească, Ștefan menționează precis folosirea unui izvor privitor la trecutul sîrbilor, indicîndu-l sub titlul de « scrierea anilor împărățiilor Serviei »⁴. Ținînd seama numai de această indicație, am fi, în prima clipă, înclinați să credem că ar putea fi vorba de o versiune oarecare a vechiului letopiseț sîrbesc; totuși — cum nici una dintre versiunile cunoscute ale acestuia nu conține știri ample de istorie a bisericii, cu amănunte de felul celor din opera lui Ștefan — o asemenea ipoteză, oricît de ispititoare, trebuie îndată părăsită. Amănunte de acest fel se găsesc însă, din belșug, într-o *culegere de biografii* ale țarilor și arhiepiscopilor sîrbi, alcătuită pe la mijlocul secolului al XV-lea⁵. De altfel, unii cercetători au și remarcat asemănările dintre știrile date de Ștefan și cele cuprinse într-unele dintre aceste biografii, socotind însă că aceasta ar aduce o confirmare a corectei transmisiuni prin tradiție a informației, pe care ar fi cuprins-o dispăruta *Istorie* slavonă a lui Nicodim. Ce nu s-a observat însă e că unul dintre manuscrisele în care ni s-a păstrat această culegere era cunoscut sub titlul de: ... книга рѣкомаа лѣтописецъ в сръбскихъ краљивъ и в архиепископъ...⁶.

Cu toate acestea, trebuie să amintim că, totuși, între știrile pe care ni le oferă biografiile amintite și cele pe care le întîlnim în scrierea lui Ștefan Ieromonahul, există, pe lingă asemănările de care am vorbit, și unele deosebiri, destul de marcate, care, la o cercetare mai puțin aprofundată, ar părea că fac îndoielnică legătura dintre cele două izvoare.

La o analiză mai atentă se poate observa însă că, în toate cazurile în care întîlnim asemenea deosebiri, exacte sînt știrile pe care le dau biografiile sîrbești (ele sînt, de altfel, aproape contemporane cu evenimentele), pe cînd cele pe care le dă *Viața* prezintă — pe lingă unele inadvertențe întîmplătoare — particularitatea constantă de a exagera rolul pe care l-a avut Nicodim în cadrul misiunii de împăcare între biserica sîrbească și cea constantinopolitană⁷. Este deci evident că ne aflăm în fața unor denaturări *voite*, al căror scop este glorificarea fondatorului Tismanei. Dar, o dată făcută această constatare, ea constituie un puternic temei pentru cercetarea timpului, locului și chipului în care s-a produs denaturarea: trebuie căutat un mediu în care Nicodim să fi fost nu numai cunoscut, ci și venerat (ceea ce trimite la una dintre ctitoriile sale) și o vreme deajuns de îndepărtată de cea la care s-au petrecut faptele pentru ca exactitatea expunerii să nu mai poată fi controlată prin martori contemporani (ceea ce, cum se va vedea mai departe, exclude, ca loc, Vodîța). Sîntem deci siliți să admitem

(f. 50^r. = p. 21) = ἀρχή) = început, dar și demnitate, dregătorie etc. Cit privește « singlit », el se află și în izvoare sîrbești, dar poate fi și un neologism, σὺγγλυλῆτος fiind, la vremea la care a scris Ștefan, un termen de politică folosit curent în limba greacă « apla » și însemnând « senat ».

¹ De pildă: vagile știri despre copilăria lui Nicodim și învățătura lui (f. 46^v. = p. 17); înclinarea lui către viața monahală (f. 47^r. = p. 17-18); rugămintele lui către niște călugări călători ca să-l ia cu ei în mănăstirea lor — nenumită de Ștefan (f. 47^r.-48^r. = p. 18-19) — cu lungi pasaje în vorbire directă; viața lui în mănăstire, pînă cînd, foarte tînar, ajunge egumen (f. 48^r.-50^r. p. 20-21).

² Inexacte sînt: înrudirea lui cu țarii sîrbi (despre care vezi mai jos, p. 254 și nota 6); afirmația că Nicodim « au învățat... <la Athos>... pe deplin scriptura și vorbirea limbii cei grecești foarte bine... » (f. 49^r. = p. 20; vezi mai jos, p. 253, nota 4); data venirii în domnie a cneazului Lazăr: 1374 (f. 46^v. = p. 17; data corectă fiind 1371); afirmația că Nicodim s-ar fi aflat la Athos ca egumen, la vremea la care s-a luat inițiativa împăcării bisericii sîrbești cu patriarhia ecumenică (f. 50^r.-v. = p. 22; vezi și mai jos, p. 268 și nota 2); călătoria la Athos a cneazului Lazăr, pentru a lua înțelegere cu Nicodim în această privință (f. 50^v.-51^v. = p. 22-24); afirmația că Nicodim ar fi fost conducătorul delegației de împăcare (f. 51^v. = p. 24); etc.

³ Exacte sînt: anatema aruncată de patriarhia ecumenică asupra bisericii sîrbești (f. 50^v. = p. 22, deși motivul nu este precizat); participarea la delegația a lui Isaiia de la Hilandar — în realitate acesta a fost șeful misiunii — (f. 51^v. = p. 24); ridicarea lui Nicodim la rangul de arhimandrit și darurile — acestea numai probate — de odoare primite de la patriarh (f. 52^r.v. = p. 25) etc.

⁴ Menționînd conflictul dintre patriarhia ecumenică și biserica sîrbească, Ștefan adaugă: „precum scrie la scrierea anilor împărățiilor Serviei...” (*Viața*, f. 50^r. = p. 22; subl. ns.). C. Nicolescu-Plopșor, în prefața ed. cit., p. III, remarcă folosirea acestui izvor. Neațutîndu-se însă de către nimeni identificarea lui nu s-au tras consecințele ce decurg în mod normal din aceasta.

⁵ Arhiepiscop Daniilo, *Животописи краљева и архиепископа сръбских*, ed. B. Danicic, Zagreb, 1866, XV + 386 p.

⁶ Manuscrisul, fost al mîndstirii *Sucevița* (Danicic, în prefața ed. cit., p. VI-VII), prezintă o deosebită însemnătate pentru istoria culturii slavone în Moldova. Pare însă mai probabil că știrile date de Ștefan Ieromonahul sînt provenite dintr-o prelucrare mai recentă (sec. XVIII?) a acestui izvor.

⁷ De pildă: « Alegînd trei părinți mai iscușiți și mai învățați... de ai sfîntu munte <sic> (adecă *întîi* pre sfîntul <Nicodim>), ca pre cel ce era învățat desăvîrșit intru amîndoa sfîntele scripturi și limbi, în cea slovenească a Serviei, patriei sale și în cea elinească grecească), iar mai virtos ca pre o rudenie a numitului cneaz Lazăr și doi părinți, anume Isaiia și Partenie... » (f. 51^v. = p. 24; subl. ns.). Cf. și f. 50^v.-51^r. = p. 22-23 (sfatul între Lazăr și Nicodim asupra chipului în care s-ar putea ajunge la împăcare); f. 52^r. = p. 25 (cinstirea deosebită a lui Nicodim de către patriarh « înțelegînd <patriarhul>... că este rudenie cu numitul cneaz Lazăr») și f. 53^v. = p. 26 (dorința cneazului Lazăr de a-l face pe Nicodim mitropolit al Serbiei) etc.